

EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN 2618-1282 (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ФІЛОСОФІЯ

Анатолій Анатолійович МЕЛЕЩУК

Кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Науки, 72, Дніпро, 49045, Україна

Anatoly MELESHCHUK

Ph.D. in Philosophy,
Associate Professor of Philosophy,
Oles Honchar Dnipro National University,
72 Nauky Ave., Dnipro,
49045, Ukraine

E-mail: meleschuk@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7777-1714>

УДК 294.392:111.852:008(520)

ВПЛИВ ДЗЕН-БУДДИЗМУ НА ФОРМУВАННЯ РЕАЛІЗМУ
У ЯПОНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ВІД ПРОСТОТИ ДО УНІВЕРСАЛЬНОСТІ

Received 20 October 2024; revised 18 November 2024; accepted 29 November 2024

DOI: 10.15421/342441

Анотація

Досліджується вплив дзен-буддизму на формування японської естетики, зокрема через концепти простоти (кансо), природності (сібумі), плинності і мінливості (мудзьо). Автор аналізує філософські засади дзен-буддистського реалізму, такі як принципи «не-двоїстості» (фудзю) та прямої інтуїції (дзікан), і розкриває їхню роль у сприйнятті реальності без суб'єктивних прикрас. Особлива увага приділяється універсальності дзен-буддистської естетики, яка знайшла відображення у мінімалізмі сучасного японського дизайну, архітектури та мистецтва.

У роботі використано праці таких дослідників, як Дайсецу Судзукі, Масао Абе, Томас Касуліс і Леонард Корен, що дозволило простежити еволюцію дзен-буддистських принципів у японській культурі та їхній вплив на глобальні художні тенденції. У статті також розглядаються приклади міжнародного резонансу дзен-буддистської естетики, зокрема в архітектурі Тадао Андо та дизайні Міґі. Підсумки акцентують на значенні дзен-буддизму як універсальної культурної категорії, здатної сприяти міжкультурному діалогу й сучасному осмисленню мистецтва та способу життя.

Ключові слова: дзен-буддизм, японська естетика, простота, природність, плинність, дзен-буддистський реалізм, мінімалізм, універсальність, японська культура, сучасний дизайн.

THE INFLUENCE OF ZEN BUDDHISM ON THE FORMATION OF REALISM
IN JAPANESE CULTURE: FROM SIMPLICITY TO UNIVERSALITY

Abstract

This article explores the profound influence of Zen Buddhism on the formation of Japanese aesthetics, focusing on key concepts such as simplicity (kanso), naturalness (shibumi), and impermanence (mujo). Zen realism, characterized by the acceptance of reality without subjective embellishments, is examined as a foundational principle that shaped not only Japanese cultural identity but also a universal aesthetic language. The study highlights the philosophical tenets of Zen, including the principles of «non-duality» (fuju) and «direct intuition» (jikan), which guide the perception of reality as it is and foster a unique artistic and cultural worldview.

Relevance: In the context of globalization and cultural exchange, the Zen-inspired Japanese approach to aesthetics offers valuable insights into contemporary issues of sustainability, mindfulness, and design thinking. The enduring appeal of Japanese minimalism in modern art, architecture, and design underscores the universality and adaptability of Zen principles, making this topic highly pertinent for cross-cultural studies and global artistic dialogues.

Objective: The purpose of this study is to investigate how Zen Buddhist values influenced the development of Japanese aesthetics and contributed to creating a universal artistic and philosophical framework.

Tasks: To achieve this objective, the article:

- Analyzes the philosophical underpinnings of Zen realism in shaping the perception of reality.

- Explores the aesthetic principles of simplicity (kanso), naturalness (shibumi), and impermanence (mujo) in traditional and modern Japanese art.

- Examines the impact of Zen-inspired aesthetics on contemporary global design and architecture.

The study demonstrates that the pursuit of simplicity, rooted in Zen practice, transcends cultural boundaries and has become a universal language in the realms of art and design. Examples include Tadao Ando's architecture, which embodies harmony between light, space, and void, and the minimalist design philosophy of brands like Muji, which resonates globally. The analysis also underlines the role of Zen aesthetics in fostering ecological awareness and a deeper connection to the present moment, aligning with contemporary global challenges.

The article concludes by emphasizing the potential of Zen-inspired aesthetics to serve as a universal cultural category, capable of bridging diverse traditions and promoting cross-cultural dialogue. Future research directions include examining Zen principles as a framework for addressing ecological, social, and philosophical issues in an increasingly interconnected world.

Keywords: Zen Buddhism, Japanese aesthetics, simplicity, naturalness, impermanence, Zen realism, minimalism, universality, Japanese culture, contemporary design.

Постановка проблеми.

Дзен-буддизм, як одна з найвпливовіших течій східної філософії, значно вплинув на формування японської культури та її унікальної естетики. У сучасному світі, де зростає інтерес до мінімалізму, екологічної гармонії та усвідомленого способу життя, дзен-буддистські принципи простоти, природності та глибокого усвідомлення реальності набувають особливого значення.

Японська естетика, яка глибоко вкорінена в дзен-буддистській філософії, пропонує альтернативний підхід до розуміння краси. Вона протиставляє себе західній традиції, що часто базується на симетрії, досконалості та надмірності, і натомість акцентує на невидимій гармонії, плинності й недосконалості. Концепти вабі-сабі, ма і юген, що виникли під впливом дзен-буддизму, стали не лише основою традиційного японського мистецтва, але й інструментами для переосмислення сучасного естетичного досвіду.

Актуальність теми дослідження також підкреслюється глобальним поширенням ідей дзен-буддизму у мистецтві, дизайні та філософії життя за межами Японії. Мінімалізм у сучасній архітектурі, дизайн інтер'єрів, а також зростаюча популярність медитаційних практик у світі демонструють універсальність і актуальність дзен-буддистського підходу до реальності.

Дослідження ролі дзен-буддистського реалізму у формуванні японської естетики дозволяє глибше зрозуміти механізми культурної інтеграції філософських ідей та їх вплив на мистецькі форми. Це також сприяє осмислен-

ню глобальної значущості принципів простоти та гармонії, що залишаються актуальними у відповідь на виклики сучасного світу, такі як надмірне споживання та екологічна криза.

Таким чином, вивчення дзен-буддистської естетики не лише розширює горизонти філософських і культурологічних досліджень, але й надає інструменти для осмислення сучасного мистецтва, культури та способу життя в контексті пошуку гармонії між людиною, природою та суспільством.

Мета дослідження полягає у вивченні впливу дзен-буддизму на формування японської естетики, зокрема принципів простоти та універсальності, і виявленні того, як ці ідеї впливають на розуміння краси та мистецтва як у традиційному, так і сучасному контексті.

Для досягнення цієї мети поставлені такі **завдання**:

- Розкрити сутність основних естетичних концептів японської культури (вабі-сабі, ма, юген), що були сформовані під впливом дзен-буддистської філософії.

- Дослідити прояви дзен-буддистської естетики у традиційних мистецьких формах, таких як живопис, чайна церемонія, сади та поезія хайку.

- Розглянути зв'язок між принципами дзен-буддистської простоти та сучасним мінімалізмом у дизайні, архітектурі та глобальній культурі.

- Виявити універсальність дзен-буддистських естетичних ідей і їхню актуальність у вирішенні сучасних викликів, таких як екологічна стійкість, гармонія з природою та осмислення мінімалістичного способу життя.

Аналіз літератури.

Вивчення дзен-буддизму в релігієзнавчому, філософському та культурологічному аспектах має багату історію досліджень. До класичних праць, які є основою для будь-яких сучасних досліджень цієї тематики, належать роботи Д.Судзукі, У.Еко, А.Уотса, Г.Дюмулена. Ці автори заклали фундамент для розуміння та інтерпретації дзен-буддизму. Особливе місце серед них посідає ґрунтовне дослідження Д.Судзукі, присвячене впливу дзен-буддизму на японську культуру [Suzuki 2010].

Проте, зі зміною історичних обставин та розвитком суспільства, з'являються нові контексти для аналізу феномену дзен і його зв'язку із сучасною культурою. Відтак, дзен продовжує залишатися у фокусі уваги сучасних учених. Серед українських дослідників варто згадати роботи С.В.Капранова та І.Колесника. Філософія й естетика дзен-буддизму також активно аналізуються зарубіжними авторами. Зокрема, порушуються питання щодо значення дзен у подоланні дуалістичного способу мислення, характерного для західної культури [Cooper 2018], а також розглядається естетика принципів сабі та вабі в мистецтві [Yang 2021].

Метою нашого дослідження стане аналіз впливу естетики дзен-буддизму на формування традиційного для Японії реалізму світосприйняття.

Виклад основного матеріалу.

Дзен-буддистський реалізм: концептуальні засади.

Однією з ключових характеристик дзен-буддистської філософії є прагнення до безпосереднього сприйняття реальності такою, якою вона є, без втручання інтелектуальних конструкцій чи емоційних прикрас. Цей підхід формувався на основі буддистської ідеї татхати (таковості), яка вказує на справжню природу речей, позбавлену ілюзорних нашарувань.

Дайсецу Тейтаро Судзукі, один із найвідоміших дослідників дзен-буддизму, наголошував, що дзен закликає людину «бачити речі безпосередньо» [Suzuki 2010]. Він писав, що дзен не обмежується метафізичними спекуляціями або теологічними роздумами,

а натомість звертає увагу на інтуїтивне проникнення в суть буття. Судзукі підкреслював, що ключ до розуміння реальності у дзені – це відкидання концептуального мислення, яке спотворює природу світу.

Цей принцип також розвивався в роботах Масао Абе, який зазначав, що дзен-буддизм вчить не просто «розуміти» реальність, а «переживати» її через безпосередній досвід [Abe 2003]. Абе вважав, що саме цей досвід дозволяє людині позбутися подвійності сприйняття («я» і «світ»), що є ключовим бар'єром на шляху до істини.

Дзен-буддизм заперечує надмірну раціоналізацію світу, стверджуючи, що істинна реальність не може бути описана словами чи зрозуміла через логіку. Це особливо підкреслював Доген, засновник школи Сото, який у своїх текстах, зокрема в «Шобогендзо», писав про те, що реальність відкривається лише через практику медитації (дза-дзен). Доген вважав, що будь-яке раціональне пояснення реальності обмежує її і стає лише «тінню істини».

Ідеї дзен-буддистського сприйняття реальності стали об'єктом дослідження також у західних філософів. Алан Уотс, популяризатор дзен-буддизму на Заході, підкреслював, що дзен навчає сприймати реальність без оціночних суджень. Він описував дзен як «мистецтво буття тут і зараз», яке допомагає звільнитися від постійного аналізу й роздування проблем [Уотс 1993].

Таким чином, розуміння реальності у дзен-буддизмі зводиться до усвідомлення її безпосередньої природи, без нашарувань і спотворень, що накладаються суб'єктивним мисленням. Цей підхід став фундаментом багатьох аспектів японської культури й залишається важливим предметом дослідження в сучасній філософії та культурології.

Вплив принципів «не-двоїстості» та «прямої інтуїції».

Принципи «не-двоїстості» (фудзю) та «прямої інтуїції» (дзікан) є фундаментальними для дзен-буддизму, адже вони визначають унікальний спосіб пізнання реальності. Ці концепти стали основою для формування дзен-буддистської філософії, яка відкидає

традиційний дуалізм суб'єкта й об'єкта, розуму і тіла, духовного і матеріального.

Ідея «не-двоїстості» сягає корінням філософії Махаяни, зокрема концепції шуньяти (порожнечі), яку розробив Нагарджуна. Нагарджуна стверджував, що всі речі є взаємозалежними, і будь-яке розділення на категорії є ілюзорним. У дзен-буддизмі ця ідея трансформувалася у практичний принцип, який підкреслює необхідність долати звичне мислення в категоріях протилежностей.

Дайсецу Судзукі у своїх працях підкреслював, що «не-двоїстість» є ключовою умовою для досягнення просвітлення (саторі) [Suzuki 2010: 57]. Він описував, як у стані «не-двоїстого сприйняття» зникає розділення між суб'єктом, який спостерігає, і об'єктом спостереження. У цьому стані людина досягає глибокого усвідомлення реальності у її цілісності.

Принцип «прямої інтуїції» (дзікан) доповнює ідею «не-двоїстості». У дзен-буддизмі інтуїція розглядається як єдиний шлях до істинного пізнання реальності, який не залежить від раціональних роздумів чи аналізу. Цей підхід особливо розкривав Доген, який наголошував, що просвітлення є не результатом тривалого мислення, а моментом безпосереднього проникнення в суть речей.

Масао Абе пояснював, що «пряма інтуїція» є способом осягнення буття, яке неможливо виразити словами [Abe 2003: 61]. Вона спрямована на безпосередній досвід реальності, що є серцевиною дзен-буддистської практики. Інтуїтивне розуміння у дзен-буддизмі виявляється у коанах – коротких парадоксальних фразах чи історіях, що стимулюють інтуїтивне мислення і допомагають учню вийти за межі раціонального мислення.

Західні дослідники, такі як Алан Вотс та Юджин Геррігел, також звертали увагу на значення «не-двоїстості» та «інтуїції» у дзен-буддистській філософії [Herrigel 1999: 36]. Вотс стверджував, що саме ці принципи дозволяють людині звільнитися від концептуальних обмежень і сприйняти світ у його цілісності. Геррігел, досліджуючи дзен у контексті мистецтва стрільби з лука, підкреслював, що тільки через відмову від розділення між лучником,

луком і стрілою можливо досягти справжньої гармонії.

Таким чином, принципи «не-двоїстості» та «прямої інтуїції» є основоположними для дзен-буддизму. Вони не лише визначають спосіб пізнання реальності, але й знаходять відображення у мистецьких і культурних практиках Японії, роблячи їх унікальними та водночас універсальними.

Практика медитації (дза-дзен) і усвідомлення простоти реального світу.

Практика медитації (дза-дзен) займає центральне місце у дзен-буддизмі, сприяючи усвідомленню простоти реального світу і поверненню до його природної сутності. Дза-дзен перекладається як «сидіння в медитації» і є не лише методом духовної дисципліни, а й шляхом до безпосереднього контакту з реальністю через занурення у стан «тут і зараз».

Доген, засновник школи Сото в дзен-буддизмі, розглядав медитацію як акт тотального злиття з реальністю. У своїх працях, зокрема в Шобогендзо («Скарбниця істинного ока Дгарми»), він писав, що дза-дзен не є засобом досягнення чогось, але самим собою вже є просвітленням. Доген стверджував, що лише через медитацію людина може побачити світ таким, яким він є, без нашарувань думок, суджень чи бажань.

Дайсецу Судзукі наголошував на тому, що дза-дзен дозволяє людині осягнути татхату (таковість) – істинну природу речей, що позбавлена складнощів і штучних конструкцій [Suzuki 2010]. Він підкреслював, що через регулярну практику медитації розум стає спокійним, а сприйняття реальності – безпосереднім, вільним від суб'єктивних інтерпретацій.

Масао Абе пов'язував практику дза-дзен з поняттям «порожнечі» (шуньята), яка, за його словами, є джерелом усієї простоти. У стані медитації людина усвідомлює, що всі речі взаємозалежні і не мають власної незалежної сутності. Це відкриває шлях до розуміння простоти як фундаментальної характеристики реального світу.

Західні дослідники також вивчали зв'язок між дза-дзен і сприйняттям простоти. Алан Вотс зазначав, що медитація у дзен-буддиз-

мі вчить сприймати життя без опору, дозволяючи реальності бути такою, якою вона є [Уотс 1993: 72]. Юджин Геррігел у своїй книзі «Дзен у мистецтві стрільби з лука» підкреслював, що саме через стан повного занурення в момент, характерний для дза-дзен, майстер досягає справжньої гармонії та простоти [Herigel 1999].

Медитація дза-дзен також відіграє ключову роль у дзен-буддистському мистецтві, такому як живопис, чайна церемонія та створення садів. Ці практики втілюють принципи простоти, що народжуються через медитативне сприйняття світу.

Таким чином, дза-дзен є не лише духовною практикою, але й способом осягнення реальності в її найпростішій і первинній формі. Через медитацію дзен відкриває шлях до усвідомлення простоти як природного стану буття, що є важливим не лише для релігійної, але й для культурної та естетичної традиції Японії.

Простота (кансо).

Простота (кансо) є одним із ключових естетичних принципів японської культури, що тісно пов'язаний із дзен-буддизмом. Ця концепція підкреслює природність, мінімалізм і відсутність зайвого як основи для сприйняття краси та гармонії у світі.

Дзен-буддизм сформував ідею простоти на основі філософських принципів шуньяти (порожнечі) та татхати (таковості). Згідно з дзен-буддистським вченням, істинна краса полягає не в надмірності чи складності, а у здатності бачити справжню суть речей у їхній невибагливій і природній формі.

Дайсецу Судзукі, аналізуючи дзен-буддистську естетику, писав, що кансо є способом злиття людини з природою, коли надмірності зникають, і залишається лише сутнісне [Suzuki 2016]. Простота, за Судзукі, є не обмеженням, а способом осягнення глибини через відмову від зайвого.

Концепція кансо чітко проявляється у мистецтві, яке перебувало під впливом дзен-буддизму. Наприклад, у дзен-буддистських садах простота виявляється у мінімалізмі форм, що символізують гармонію між людиною і природою. Естетика чайної церемонії (садо або

тядо) також побудована на принципі кансо, що відображає відмову від прикрас заради вираження сутності моменту.

Масао Абе у своїх працях пояснював, що простота є не лише естетичним, але й духовним і етичним принципом [Abe 2003]. Він пов'язував кансо із дзен-буддистською практикою медитації (дза-дзен), під час якої людина звільняється від зайвих думок і нашарувань, досягаючи стану чистого усвідомлення.

У японській поезії, особливо в хайку, кансо виявляється у здатності передати глибокі емоції та думки за допомогою мінімальної кількості слів. Відомий поет Мацуо Басьо створив хайку, які є прикладом того, як простота може розкрити сутність буття [Басьо 1991].

Таким чином, кансо є не лише естетичним принципом, але й способом мислення, що походить із дзен-буддизму. Простота, як форма усвідомлення світу, відкриває доступ до глибшого розуміння реальності та гармонії, залишаючи помітний слід у культурі, мистецтві та філософії Японії.

Природність (сібумі).

Природність, відома в японській естетиці як сібумі, є важливим принципом, який відображає стриману, ненав'язливу красу, що виникає з гармонії з природою та простою буття. Ця концепція, глибоко вкорінена у дзен-буддизмі, спрямована на осягнення краси у її найприроднішому вигляді, без надмірності чи прикрашання.

Дзен-буддизм розглядає сібумі як прояв істинної природи речей. У філософії дзен відсутність штучності і прагнення до природності є основою розуміння світу. Як писав Дайсецу Судзукі, сібумі – це краса, яка не вимагає уваги, але справляє глибоке враження завдяки своїй щирості та простоті [Suzuki 2010].

Масао Абе зазначав, що сібумі пов'язане із дзен-буддистським принципом шуньяти (порожнечі), яка розкриває гармонію речей через їхню взаємозалежність [Abe 2003]. За його словами, природність полягає у здатності прийняти світ таким, яким він є, не намагаючись його змінити чи прикрасити.

Цей принцип знаходить своє відображення у багатьох аспектах японської культури. У

чайній церемонії (садо) сібумі проявляється через використання простих, природних матеріалів і невимушених форм посуду. Кераміка, яка часто має нерівну поверхню або асиметрію, символізує унікальність кожної речі, створеної природою.

Видатний естетик Сьодзі Янагі, який досліджував японське народне мистецтво (мінгей), підкреслював значення сібумі у створенні речей, які не лише функціональні, але й відображають внутрішню красу природності. Янагі вважав, що справжня краса народжується тоді, коли майстер не намагається контролювати природу, а співпрацює з нею [Yanagi 1989].

Західні дослідники, такі як Леонард Корен, у своїй праці «Wabi-Sabi for Artists, Designers, Poets & Philosophers», пов'язували сібумі з ширшим поняттям японської естетики, таким як вабі-сабі [Koren 1994]. Корен описував сібумі як «стриману елегантність», яка досягається через природність, спокій і відсутність нав'язливої досконалості.

У літературі принцип сібумі особливо помітний у творчості Мацуо Басьо, чий хайку передають сутність моменту через природність вираження [Басьо 1991]. Його поезія показує, як краса може бути знайдена у звичайних явищах – шелесті вітру, падінні листя чи відлунні дзвонів у далині.

Таким чином, сібумі є не лише естетичною категорією, але й способом життя, який закликає до гармонії з природою та пошуку краси у скромності й природності. Цей принцип, сформований під впливом дзен-буддизму, став однією з основ японської культури, залишаючи глибокий відбиток у мистецтві, архітектурі та філософії.

Плинність і мінливість (мудзьо).

Поняття мудзьо, що перекладається як «плинність» або «мінливість», є однією з центральних ідей у дзен-буддизмі та японській культурі загалом. Воно відображає розуміння реальності як постійно змінюваного процесу, в якому немає нічого постійного чи незмінного. Ця концепція підкреслює важливість прийняття непостійності життя, що пронизує всі аспекти буття, від природи до людського існування.

Філософія мудзьо походить з буддійської доктрини трьох ознак буття (трілакшана), одна з яких – аніття (непостійність). Дзен-буддизм акцентує на тому, що усвідомлення плинності є необхідною умовою для досягнення просвітлення (саторі). Ця ідея спрямована не на втечу від непостійності, а на її повне прийняття.

Дайсецу Судзукі у своїх працях підкреслював, що мудзьо не є лише філософською концепцією, але й практичною основою дзен-буддистського способу життя. Він описував, як дзен-буддистська медитація (дза-дзен) допомагає зрозуміти, що життя є не набором фіксованих явищ, а безперервним потоком змін, який слід сприймати з внутрішнім спокоєм і гармонією.

Масао Абе звертав увагу на зв'язок мудзьо із дзен-буддистською естетикою, зазначаючи, що прийняття плинності є джерелом глибокої чутливості до краси тимчасового [Abe 2003]. Він вважав, що саме ця чутливість є основою для естетичних категорій, таких як вабі-сабі, які прославляють красу недосконалого, незавершеного та тимчасового.

У японській культурі мудзьо виражається через різноманітні мистецькі та літературні форми. У класичній японській поезії, наприклад, у Манйошю, мотиви плинності природи, такі як змінюваність сезонів або цвітіння сакури, символізують ефемерність життя. Мацуо Басьо у своїх хайку також використовував образи природи, щоб передати глибоке розуміння мудзьо.

Сьодзі Янагі розглядав мудзьо як основу для створення предметів, які зберігають зв'язок із природою [Yanagi 1989]. Він наголошував, що мистецтво, яке відображає мінливість світу, має силу викликати у глядача глибокий емоційний відгук.

Західні дослідники, такі як Томас Касуліс, у своїх роботах підкреслювали значення мудзьо для розуміння японської філософії. Касуліс вважав, що прийняття плинності є фундаментом для японського світогляду, в якому важливість надається не кінцевому результату, а самому процесу змін [Kasulis 2018].

У культурних практиках, таких як чайна церемонія (садо), принцип мудзьо знаходить своє вираження у зосередженості на кожному

моменті, що є унікальним і неповторним. Навіть у традиційних дзен-буддистських садах, де мінімалізм і простота втілюють плинність природи, цей принцип є важливим елементом.

Таким чином, мудзю не лише формує філософське та естетичне підґрунтя дзен-буддизму, але й стає джерелом натхнення для багатьох аспектів японської культури. Усвідомлення плинності сприяє глибшому розумінню краси і допомагає прийняти життя таким, яким воно є – мінливим, але гармонійним.

Від простоти до універсальності.

Принцип прагнення до простоти, глибоко вкорінений у дзен-буддизмі, став визначальною рисою японської культури, що зробила її зрозумілою і привабливою для багатьох культур світу. Простота не лише формує естетичний смак, але й виступає універсальною мовою, яка знаходить відгук у різних культурних контекстах завдяки своїй сутнісній природі.

Дзен-буддизм пропонує розуміння простоти як способу очищення свідомості та концентрації на суттєвому. Дайсецу Судзукі наголошував, що простота, яку пропагує дзен, – це не відмова від складності, а спрощення до стану, в якому розкривається істинна сутність речей [Daisetz T. Suzuki, 2016]. Простота, за його словами, створює гармонію між внутрішнім світом людини і зовнішньою реальністю, формуючи мову, зрозумілу без слів.

Простота в японській культурі проявляється у багатьох сферах. У мистецтві вона втілюється в мінімалістичних композиціях живопису (суйбокуга), архітектурі традиційних дерев'яних будинків і дизайні садів. Зокрема, дзен-буддистські сади, такі як сад Рьоандзі в Кіото, є прикладом того, як простота у використанні каменю, піску і зелені передає складну символіку і глибокий зв'язок з природою.

У японській чайній церемонії (садо), як підкреслював Сьодзі Янагі, принцип простоти стає основою ритуалу, в якому кожен елемент – від форми чашки до рухів майстра – спрямований на створення гармонії та спокою [Yanagi 1989]. Янагі також вважав, що японське народне мистецтво є вираженням універсального ідеалу простоти, зрозумілого кожному через його природність і функціональність.

Алан Уотс, аналізуючи дзен-буддизм у

контексті західної культури, зазначав, що простота японського стилю стала джерелом натхнення для багатьох митців і дизайнерів [Уотс 1993]. Він писав, що японська культура передає ідею, що краса полягає не в надлишку деталей, а в їхній відсутності, що створює простір для інтерпретації.

Таким чином, японська культура, натхненна дзен-буддизмом, перетворила простоту на універсальну мову, яка долає культурні бар'єри. Через мистецтво, архітектуру, дизайн і спосіб життя принцип простоти стає засобом комунікації, здатним передати глибокі ідеї та емоції без необхідності в складних словесних поясненнях.

Мінімалізм сучасного дизайну та архітектури Японії є яскравим прикладом універсальності естетичних принципів, що виростили з дзен-буддизму. Простота, функціональність та гармонія з навколишнім середовищем стали основою японського мистецтва, яке вплинуло на глобальні дизайнерські тенденції.

Архітектура та дизайн, натхненні дзен-буддизмом, втілюють принципи мінімалізму через використання природних матеріалів, відмову від надмірності та акцент на сутності простору. Тадао Андо, один із найвідоміших сучасних архітекторів Японії, у своїх проектах відображає ці ідеї, поєднуючи природне світло, геометричну чіткість і порожній простір. У таких проектах, як Церква Світла в Ібаракі, Андо використовує порожнечу, щоб створити атмосферу споглядання, притаманну дзенським храмам.

Філософія дзен також знайшла відображення в роботах Кендзо Танге, який інтегрував традиційні японські архітектурні мотиви в модерністський контекст. Танге вважав, що мінімалізм є універсальною мовою, яка може бути зрозумілою в будь-якому культурному контексті, адже вона спрямована на створення простору, що сприяє внутрішньому спокою.

Дизайн предметів побуту також демонструє універсальність японського мінімалізму. Наприклад, японський індустріальний дизайн, зокрема продукція таких брендів, як Муї, набув популярності у світі завдяки своїй функціональності та простоті. Бренд Муї створює речі, які гармонійно поєднуються з

будь-яким середовищем і позбавлені зайвих елементів, пропонуючи естетику, засновану на дзен-буддистських ідеях.

Леонард Корен акцентує увагу на тому, що принципи мінімалізму, такі як незавершеність, асиметрія та увага до природності матеріалів, є ключовими для японської естетики, яка справила значний вплив на західний світ [Koren 1994].

Таким чином, японський мінімалізм, сформований під впливом дзен-буддизму, став універсальним явищем у сучасному дизайні та архітектурі. Його принципи, що втілюють гармонію, простоту та функціональність, не лише відображають японське бачення світу, але й надихають на глобальне переосмислення взаємодії людини з простором.

Висновки.

Дзен-буддистський реалізм справив глибокий і тривалий вплив на формування японської естетики, зокрема її ключових принципів, таких як простота (кансо), природність (сібумі), плинність і мінливість (мудзьо). Ці категорії не лише стали фундаментом японського мистецтва, архітектури, дизайну й літератури, але й трансформували світогляд японського суспільства, спрямовуючи його до гармонії з природою, прийняття змін і пошуку краси в повсякденному житті.

Принципи дзен-буддистської філософії стали універсально зрозумілими завдяки своїй здатності резонувати з фундаментальними потребами людини – прагненням до простоти,

спокою і глибокого сенсу. У сучасному світовому мистецтві та культурі вплив дзен-буддизму проявляється через популяризацію мінімалізму, екологічно орієнтованого дизайну, інтуїтивного підходу до створення мистецтва і філософії життя, спрямованої на усвідомлення моменту.

У контексті глобалізації та культурного обміну дзен-буддистські принципи відіграють важливу роль у формуванні нових підходів до мистецтва, урбаністики та способу життя. Їхня універсальність дозволяє інтегрувати ці ідеї в різні культурні контексти, зберігаючи їхню автентичність і адаптуючи до сучасних викликів.

Перспективи подальших досліджень дзен-буддистської естетики є надзвичайно широкими. Зокрема, важливо розвивати міжкультурний діалог щодо застосування дзен-буддистських принципів у вирішенні екологічних, соціальних та філософських проблем сучасності. Аналіз універсальності дзен-буддистської естетики в різних культурах може допомогти краще зрозуміти її потенціал для формування глобальної естетичної мови, яка сприятиме гармонії між різними традиціями та світоглядами.

Таким чином, дзен-буддизм залишається не лише важливим явищем японської культури, але й джерелом натхнення для сучасного світу, відкриваючи нові горизонти для мистецтва і філософії.

Бібліографічні посилання

- Abe, M. (2003). *Zen and the Modern World: A Third Sequel to Zen and Western Thought*. University of Hawai'i Press.
- Cooper, T. (2018). The Wabi Sabi Way: Antidote for a Dualistic Culture? *Journal of Conscious Evolution*, 10(10), Article 4. URL: <https://digitalcommons.ciis.edu/cejournal/vol10/iss10/4>
- Herrigel, E. (1999). *Zen in the Art of Archery*. Vintage Books.
- Kasulis, T. P. (2018). *Engaging Japanese Philosophy: A Short History*. University of Hawaii Press.
- Koren, L. (1994). *Wabi-sabi for Artists, Designers, Poets & Philosophers*. Stone Bridge Press.
- McDaniel, R. (2016). *Zen Masters of Japan: The Second Step East*. Tokyo, Rutland, Vermont, Singapore.
- Suzuki, Daisetz T. (2010). *Zen and Japanese Culture*. Princeton.
- Yanagi, S. (1989). *The Unknown Craftsman: A Japanese Insight into Beauty*. New York: Kodansha International.
- Yang, J. (2021). The Meaning and Expression of Wabi-Sabi in Environmental Art Design. *Pacific International Journal*, 4(2), 45-48. URL: <https://rcjss.com/index.php/pij/article/view/15/86>
- Басьо, М. (1991). *Поетії* / пер. з яп. Г.Л.Турков. Київ: Дніпро.
- Капранов, С.В. (2017). Школа Кіото як приклад реалізації інтелектуального потенціалу Японії. *Східний світ*, 3, 46-59.

- Капранов, С.В. (2019). Дзен-буддизм та духовно-інтелектуальний потенціал Японії (друга пол. XIX-XX ст.). *The World of the Orient*, 3, 5-13.
- Колесник, І. (2009). Пробудження в дзен-буддизмі як мета трансформаційного процесу. *Наука. Релігія. Суспільство*, 3, 201-206.
- Колесник, І. (2012). Дзен-буддизм і Захід: феномен адаптації релігії в культурі. *Релігієзнавчі нариси*. Київ, 108-121.
- Уотс, А. (1993). *Шлях Дзен* / пер. з англ. Ю.Михайлин. Київ: Софія.

References

- Abe, M. (2003). *Zen and the Modern World: A Third Sequel to Zen and Western Thought*. University of Hawai'i Press.
- Bas'о, М. (1991). *Poeziyi* [Poetry]. Per. z yur. Н.Л.Турков. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)
- Cooper, T. (2018). The Wabi Sabi Way: Antidote for a Dualistic Culture? *Journal of Conscious Evolution*, 10(10), Article 4. URL: <https://digitalcommons.ciis.edu/cejournal/vol10/iss10/4>
- Herrigel, E. (1999). *Zen in the Art of Archery*. Vintage Books.
- Капранов, С.В. (2017). Shkola Kioto yak pryklad realizatsiyi intelektual'noho potentsialu Yaponiyi [Kyoto School as an example of realizing the intellectual potential of Japan]. *Shhidnyy svit*, 3, 46-59. (in Ukrainian)
- Капранов, С.В. (2019). Dzen-buddyzm ta dukhovno-intelektual'nyy potentsial Yaponiyi (druha pol. XIX-XX st.) [Zen Buddhism and the spiritual and intellectual potential of Japan (second half of the XIX-XX centuries)]. *The World of the Orient*, 3, 5–13. (in Ukrainian)
- Kasulis, T. P. (2018). *Engaging Japanese Philosophy: A Short History*. University of Hawaii Press.
- Kolesnyk, I. (2009). Probudzhennya v dzen-buddyzmi yak meta transformatsiynoho protsesu [Awakening in Zen Buddhism as the goal of the transformational process]. *Nauka. Relihiya. Suspilstvo*, 3, 201–206. (in Ukrainian)
- Kolesnyk, I. (2012). Dzen-buddyzm i Zakhid: fenomen adaptatsiyi relihiyi v kul'turi [Zen Buddhism and the West: the phenomenon of adaptation of religion in culture]. *Relihiyevnavchi narysy*. Kyiv, 108-121. (in Ukrainian)
- Koren, L. (1994). *Wabi-sabi for Artists, Designers, Poets & Philosophers*. Stone Bridge Press.
- McDaniel, R. (2016). *Zen Masters of Japan: The Second Step East*. Tokyo, Rutland, Vermont, Singapore.
- Suzuki, Daisetz T. (2010). *Zen and Japanese Culture*. Princeton.
- Uots, A. (1993). *Put' Dzen* [Way of Zen]. Per. s angl. YU. Mikhaylin. Kiyev: Sofiya. (in Ukrainian)
- Yanagi, S. (1989). *The Unknown Craftsman: A Japanese Insight into Beauty*. New York: Kodansha International.
- Yang, J. (2021). The Meaning and Expression of Wabi-Sabi in Environmental Art Design. *Pacific International Journal*, 4(2), 45-48. URL: <https://rcjss.com/index.php/pij/article/view/15/86>